

вимоги, адже творчість – це вищий розвиток інтелектуальних здібностей, складова інтелекту. Тому проблема розвитку творчого мислення у школярів на сьогодні є безперечно актуальною. Головною умовою творчості є сприйняття нових ідей, незалежність поведінки і водночас уміння поступатися і відмовлятися від своїх попередніх думок, критичність, сміливість, терпимість. Створення дитиною суб'єктивно нового знання веде до розвитку її особистості та самореалізації: на основі досягнутих знань та дій розвиваються можливості творчого стилю мислення, що дозволяє дитині ставити перед собою проблеми, розв'язувати їх, оволодіваючи новими способами дій та, при цьому, змінюватися самим.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні спеціальних програм з розвитку творчого мислення в дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Давыдов В.В. Психическое развитие младших школьников: Экспериментальное психологическое исследование В.В. Давыдов. – Москва, 1990. – 160 с.
2. Кульчицька Є.І. Сирень одаренности в саду творчества / Кульчицька Є.І., Моляко В.А. – Житомир, 2008. – 316 с.
3. Матюшкин А. М. Мышление, учеба, творчество / А.М. Матюшкин. – Воронеж, 2003. – 720 с.
4. Меерович М.И. Технология творческого мышления: Практическое пособие / Меерович М.И., Шрагина Л.И. – Харвест, 2003. – 432 с.
5. Рапацевич Е.С. Новейший психолого-педагогический словарь / Рапацевич Е.С., Астахова А.П.– Минск, 2010.–928 с.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителів / Сухомлинський В.О. – Київ, 1976. – 655 с.

References

1. Davydov V.V. Psichicheskoe razvitie mladshih shkol'nikov: ENksperimental'noe psichologicheskoe issledovanie V.V. Davydov. – Moskva, 1990. – 160 s.
2. Kul'chic'ka E.I. Siren' odarennosti v sadu tvorchestva / Kul'chic'ka E.I., Molyako V.A. – Zhitomir, 2008. – 316 s.
3. Matyushkin A. M. Myshlenie, ucheba, tvorchestvo / A.M. Matyushkin. – Voronezh, 2003. – 720 s.
4. Meerovich M.I. Tekhnologiya tvorcheskogo myshleniya: Prakticheskoe posobie / Meerovich M.I., SHragina L.I. – Harvest, 2003. – 432 s.
5. Rapacevich E.S. Novejshij psichologo-pedagogicheskij slovar' / Rapacevich E.S., Astahova A.P.– Minsk, 2010.–928 s.
6. Sukhomlynskyi V.O. Sto porad vchytel'ev / Sukhomlynskyi V.O. – Kyiv, 1976. – 655 s.

УДК 37.013.77+373.3

СТРУКТУРА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

М. В. Лук'янчук

Реформування сучасної освіти передбачає зміщення акцентів щодо накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення й розвиток умінь діяти, бути конкурентоспроможним, застосовувати досвід у проблемних умовах, коли не спрацюють типові варіанти рішення тощо. Тому проблема розвитку творчості, творчих здібностей особистості набуває першочергового значення. У статті представлений аналіз та узагальнення різних підходів до структури творчих здібностей учнів початкових класів, визначено їх структурні компоненти, показники та провідні критерії, виходячи із вікових та психологічних характеристик учнів початкової школи.

Ключові слова: здібності, творчі здібності, творчі здібності учнів початкових класів, структурні компоненти творчих здібностей, когнітивний компонент, рефлексивний компонент, мотиваційно-особистісний компонент, комунікативний компонент, емоційно-вольовий компонент.

THE STRUCTURE OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

M. Lukianchuk

The national revival of Ukraine, its spiritual renewal and radical changes that are connected with the transition to new economic, social and political relations in all spheres of society, require new approaches to solving education and upbringing of the younger generation. Unfortunately, in pedagogical practice, there is still a contradiction between the traditional forms and methods of teaching disciplines in elementary school and the modern requirements for the expected results of pupil's studying in primary school in the context of the concept of a new Ukrainian school. Educational reform involves shifting the emphasis from the accumulation of normatively defined knowledge, skills and abilities to making and developing the ability to act, apply experience in problematic conditions, when the typical variants of the solution do not work. Therefore, the problem

of the development of creativity, creative abilities of the individual becomes of paramount importance and it is a condition for the transformation, renewal and harmonious development of our country. The article presents the analysis and generalization of different approaches to the structure elementary school pupils' creative abilities, the structural components of creative abilities of junior schoolchildren, their indicators and leading criteria, based on the age and psychological characteristics of primary school pupils are determined.

Keywords: *abilities, creative abilities, creative abilities of elementary school pupils, structural components of creative abilities, cognitive component, reflexive component, motivational-personal component, communicative component, emotional-volitional component.*

У Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI ст.)» одним із стратегічних завдань є створення умов для формування творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних здібностей і можливостей в освітньому процесі. Це націлює на пошук нових шляхів і засобів, що забезпечуватимуть розвиток творчого потенціалу особистості, внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, розпочинаючи з початкової школи [13].

Проблема творчості, розвитку творчих здібностей особистості знайшла своє відображення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: філософів (М. Бердяєв, М. Каган, А. Шумілін, Е. Фромм та ін.), психологів (І. Бех, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, Є. Ільїн, О. Киричук, А. Маслоу, В. Моляко, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.), педагогів (В. Бутенко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кузь, О. Олексюк, І. Осадченко, Г. Падалка, С. Сисоєва, А. Радієвська, О. Рудницька та ін.).

Велика кількість науковців в різних аспектах уже досліджували проблему формування й розвитку творчих здібностей в теорії та практиці початкової школи. Вітчизняними дослідниками були розглянуті такі питання, як розвиток творчих здібностей у роботі над текстом на уроках української мови (Н. Будій); творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва (І. Демченко, О. Савенков); формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор (О. Рудницька, М. Шуть); розвиток творчих здібностей крізь призму вивчення предметів математичного циклу (В. Крутецький, В. Черноус) та ін.

Проте єдиного підходу до визначення понятійного апарату проблеми розвитку творчих здібностей особистості немає, що й обумовлює потребу в теоретичному обґрунтуванні поняття творчих здібностей молодших школярів та дослідженні їхньої структури, зважаючи на вікові і психологічні характеристики учнів початкової школи.

Мета статті полягає у визначенні структурних компонентів творчих здібностей молодших школярів, їхніх показників та провідних критеріїв.

Одне із головних завдань освітнього процесу в сучасній школі є формування самостійної, творчої мислячої особистості учня початкової школи та розвиток її здібностей, а також і творчих.

Як зазначає В. П. Антипець, у молодшому шкільному віці творча діяльність стає природною й необхідною для подальшого формування й розвитку, є формою пізнання навколишнього світу. Завдяки творчій діяльності дитина має можливість пізнати нові шляхи власного вдосконалення повною мірою, розкрити природні здібності, знайти своє місце в житті, ставити значущі цілі й досягати їх [2, с. 280].

Аналіз досліджень низки науковців (С. Сисоєва, О. Скрипченко, Б. Теплов, В. Шадріков та ін.) дозволяє зробити висновок, що здібності – це внутрішні, індивідуально-психологічні особливості особистості, які відрізняють одну людину від іншої та впливають на успішність виконання певної діяльності.

У Великій сучасній енциклопедії творчі здібності трактуються як синтез властивостей і особливостей особистості, які характеризують рівень їхньої відповідності вимогам певного виду творчої діяльності й зумовлюють рівень їхньої результативності [11]. А. Сильверсан та Н. Аболіна розглядають творчі здібності як складне психологічне утворення, що поєднує в собі багатомірну й багаторівневу структуру різних властивостей особистості: мотивації, самооцінки і рівня домагань, культурно-морального розвитку, толерантності та ін [17]. У багатьох літературних джерелах зазначається, що творчі здібності – це якості й властивості особистості, які виявляють в синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної та комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [18; 3, с.199]. Однак різні підходи до розуміння творчих здібностей зумовлюють неоднозначність поглядів на їхню структуру.

Найбільш детальну структуру пропонує В. Андреев. Науковець виокремлює такі структурні блоки творчих здібностей: мотиваційно-творчу активність і спрямованість особистості; інтелектуально-логічні здібності, інтелектуально-евристичні, інтуїтивні здібності, світоглядні якості особистості; комунікативно-творчі здібності; здібності до самокерування в навчально-творчій діяльності та ін [1, с. 67].

В. Кліменко у структурі творчих здібностей виділив такі компоненти: творче мислення, творча уява, почуття, енергопотенціал, психомоторика людини [7]. Деякі науковці (Н. Стецюн, А. Руденко) структуру

творчих здібностей учнів розуміють як поєднання мотиваційно-орієнтаційного, когнітивного, емоційно-вольового, комунікативного й вольового (Н. Стецюн) або рефлексивного (А. Руденко) компонентів.

І. Демченко [4] виділяє чотири компоненти, кожен із яких детально характеризує: емоційний компонент (відчуття, почуття, ставлення до навколишнього світу); мотиваційний компонент (інтереси, потреби, прагнення); когнітивний компонент (пізнання, розуміння, мислення, знання, уява, фантазія, інтуїція); діяльнісний компонент (уміння, навички, самостійність, ініціативність, новизна, оригінальність результатів).

В. Рогозіна структуру творчих здібностей школярів розуміє як поєднання мотиваційного, комунікативного, інтелектуально-логічного та інтелектуально-евристичного компонентів [15, с. 29].

Отже, аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що виділені науковцями компоненти творчих здібностей торкаються мотиваційної, діяльнісної та особистісної сфер учнів. Молодший шкільний вік вважають сенситивним для розвитку творчості, творчих здібностей учнів початкових класів. Тому, узагальнюючи погляди низки науковців, схарактеризуємо структуру творчих здібностей молодших школярів, виходячи з їхніх вікових та психологічних особливостей та враховуючи основні аспекти реформування сучасної освіти.

Згідно нового державного стандарту початкової загальної освіти, сучасна школа орієнтована не на накопичення знань, а на уміння, які допоможуть активно реалізовувати себе в житті: розв'язувати проблеми; розвивати власний емоційний інтелект; критично мислити; досліджувати; творчо мислити (креативність); організовувати свою діяльність; співпрацювати з іншими; рефлексувати; читати вдумливо; ефективно спілкуватися [9].

Як зазначають розробники концепції НУШ, таке досягнення передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення й розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах (коли, наприклад, неповні дані умови задачі, дефіцит інформації про щось, обмаль часу для розгорненого пошуку відповіді, коли невідомі причиново-наслідкові зв'язки, коли не спрацьовують типові варіанти рішення тощо) [8]. Отже, реформування в сфері освіти спрямовані на розвиток здібностей, творчості учнів, починаючи з початкових класів.

Ми поділяємо думку А. Радієвської і розуміємо творчі здібності молодших школярів як інтегративні якості особистості учня початкових класів, що характеризують його здатність до мотиваційно-ціннісного ставлення, суб'єктивного відкриття змісту, емоційного смислу, рефлексії у процесі вирішення творчих завдань.

А. Радієвська зазначає, що у структурі творчих здібностей учнів початкових класів провідним є когнітивний компонент. Він охоплює процеси репродуктивного та творчого сприймання, творчого мислення (О. Лук, А. Щербо, Г. Шевченко), творчої уяви (Л. Виготський, В. Ражніков, С. Рубінштейн) та творчої уваги. Центром структури творчих здібностей учнів початкових класів більшість авторів вважають інтелектуально-евристичні здібності (Дж. Брунер, Л. Виготський, Дж. Гілфорд) [14].

Основними ознаками розвитку інтелекту молодших школярів психологи називають: якість знань, уміння застосовувати їх на практиці, орієнтування в матеріалі, самостійне набування знань, знаходження нових способів навчальної роботи, темп і легкість засвоєння нового матеріалу, міцність запам'ятовування, самостійне формулювання запитань, знаходження можливих способів розв'язування нетипових завдань [16, с. 208]. Завдяки розвитку мислення формуються такі мислительні операції, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, що забезпечують розвиток та прояв творчих здібностей особистості. Зазнає змін і уява (фантазія) учнів початкової школи. Відбувається її перехід від репродуктивної форми (простого комбінування уявлень) до творчої (побудови нових образів). Завдяки уяві людина здатна творити, розумно керувати своєю діяльністю.

Л. Порох, зазначає, що «для успішного керування розвитком творчих здібностей учнів необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їхню пам'ять, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи» [12, с.42].

Основними показниками когнітивного компоненту творчих здібностей молодших школярів можна вважати: теоретичне мислення; знання; критичне мислення; творче мислення; уміння нестандартно вирішувати ситуації; вміння генерувати ідеї; фантазувати, переводити знання та уміння в нові нестандартні ситуації. Провідний критерій – оригінальність, ефективність використання таких якостей для розв'язання навчальних та творчих завдань.

На думку І. Загурської, актуальним є питання виховання рефлексивного аспекту когнітивного компонента творчих здібностей, оскільки він демонструє рівень самовираження, та самооцінки творчих дій молодших школярів, ціннісне ставлення до власного творчого розвитку [5]. Проте ми вважаємо за доцільне визначити у структурі творчих здібностей молодших школярів рефлексивний компонент, як самостійний.

Рефлексія молодшого школяра – це осмислення своїх суджень і вчинків з точки зору їхньої відповідності задуму та умовам діяльності; самоаналіз. У цьому віці вона тільки починає розвиватися.

Рефлексія змінює пізнавальну діяльність молодших школярів, їхнє ставлення до себе й до оточення, погляд на світ, змушує не просто приймати на віру знання, а й виробляти власну думку, власні погляди, уявлення про цінності, значущість учіння [16, с. 192-193].

Рефлексія сприяє розвитку вмінь регулювати свою поведінку, підпорядковувати довільну діяльність свідомо поставленим цілям і зміна провідної психічної саморегуляції учнів початкових класів від мимовільної до свідомо-вольової. У процесі навчальної діяльності формуються вміння молодшого школяра організувати навчальну діяльність. Планування, контроль, самооцінювання набувають іншого змісту, бо дія в системі наукових понять передбачає чітке виокремлення взаємопов'язаних етапів, дотримання яких сприятиме ефективному навчанню молодших школярів, розвитку їхніх пізнавальних сил, творчих здібностей, формується внутрішній план дій молодшого школяра [16, с. 186].

Важливою для нас є думка Л. Виготського про те, що саме в молодшому шкільному віці починає складатися самооцінка дитини, яка опосередковує її ставлення до себе, інтегрує досвід її діяльності та спілкування з іншими людьми. І хоча для самооцінки молодшого школяра властиві стійкість і недостатня адекватність, несамокритичність, її формування позитивно впливатиме на реалізацію його здібностей [16, с. 194-195].

Отже, показниками рефлексивного компоненту творчих здібностей молодших школярів можна вважати: самооцінку творчих дій; уміння організувати навчальну діяльність; уміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати; уміння бачити свої помилки; здатність до самоконтролю. Провідний критерій прояву – здатність до самокерування (самоуправління) особистості в навчально-творчій діяльності.

Наступний компонент – мотиваційно-особистісний. Він відображає позитивну спрямованість особистості учня на потребу в самовираженні, самореалізації. Цей компонент поєднує високу мотивацію особистісних та навчально-творчих досягнень, особисту значимість творчої діяльності. Основою мотивів діяльності людини є її різноманітні потреби, тобто необхідність у комусь (чомусь), що вимагає задоволення, або те, без чого не можна обійтися, вимоги, які необхідно задовольнити [19, с. 163].

В учнів початкових класів передусім зберігається потреба в грі, яка має велике значення для розвитку спонукальної сфери учня, для розвитку свідомого бажання вчитися, дає можливість себе проявити, творчо виразити.

Хоча у шестирічних першокласників переважають ігрові інтереси, їм також притаманна цікавість до шкільного життя як відображення бажання бути дорослішими. Таку властивість можна пояснити потребою в нових враженнях і природною допитливістю, її відносять до сприятливих передумов формування в молодших школярів позитивних мотивів навчання та прояву своїх здібностей. Водночас, учні цієї вікової групи переважно готові до оволодіння цілеспрямованим процесом пізнавальної діяльності, збагачення досвіду новими видами діяльності [10, с.43].

Основою бажання і здатності вчитися в молодшому шкільному віці є пізнавальний інтерес. Він завжди емоційно забарвлений. Адже пізнання супроводжується здивуванням, захопленням, радістю від пошуку, переживанням успіху або ж розчаруванням від невдачі. Пізнавальний інтерес вимагає від школярів вольових дій, спрямованих зусиль на пізнання нових сторін навколишньої дійсності та є підвалиною для прояву творчих здібностей учнів. Допитливість необхідно підтримувати як головну рушійну силу навчальної діяльності. Якщо учень буде зачувати тільки інформацію, відповіді з підручників, його допитливість, активна мотивація поступово зникнуть, а пізнавальний інтерес перестане бути рушійною силою навчальної діяльності. Саме тому концепція нової української школи передбачає широке застосування методів викладання, заснованих на співпраці (ігри, проекти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо); організацію навчання через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами; а найважливішим завданням учителя має бути підтримка в кожному учневі впевненості й мотивації до пізнання.

Отже, основними показниками мотиваційного компоненту творчих здібностей учнів початкових класів можна виділити: допитливість (потреба дізнаватися нове), прагнення до творчих досягнень (робити щось нове), пізнавальний інтерес, пізнавальна активність. Провідний критерій – мотиваційно-творча активність та спрямованість особистості.

Зміни, що відбуваються в потребнісно-мотиваційній сфері молодших школярів, розвиток психічних процесів веде до змін і в емоційній сфері. Молодший шкільний вік – це період великих змін та перетворень, що відбуваються з особистістю. Якщо в цей період молодший школяр не відчує почуття радості від пізнання, у нього не виникне впевненість у своїх здібностях і можливостях, то зробити це в подальшому розвитку буде дуже важко. Тому наступним компонентом творчих здібностей учнів початкових класів ми виділяємо емоційно-вольовий.

На думку В. П. Ігнат'єва [6], для успішної пізнавальної діяльності учнів важливим є виховання з раннього віку вольових якостей особистості, оскільки без них ми отримуємо безвільну людину, нездатну до будь-якої результативної діяльності.

Емоції молодших школярів потрібно використовувати вчителю як дієвий інструмент для правильної побудови уроку, у виборі засобів та методів навчання та виховання. У своїй роботі В. І. Ігнат'єв указує, що емоції людини, перш за все, пов'язані із її потребами. Тому для того, щоб навчання викликало позитивні емоції в учнів, потрібно намагатися вчителю зробити так, щоб воно стало цікавим для учнів. Інтерес поступово переростає в потребу. Педагогам варто пам'ятати, що емоції, виражені в почуттях, відчуттях, настроях, бажаннях містять великий резерв активізації пізнавальної діяльності учнів та розвитку їхніх творчих здібностей.

Отже, показниками емоційно-вольового компоненту творчих здібностей молодших школярів можна назвати: емоційну чуттєвість; цілеспрямованість, наполегливість; образність мислення; відчуття прекрасного; спостережливість; емоційний інтелект. Провідний критерій – частота та ефективність застосування названих якостей.

Відповідно до Державних стандартів початкової освіти ще одним важливим завданням у процесі навчання молодших школярів є вироблення в учнів умінь і навичок усіх видів мовленнєвої діяльності, формування в них комунікативної компетентності та творчих здібностей. Тому наступним компонентом творчих здібностей учнів початкових класів ми виділяємо комунікативний.

У дітей молодшого шкільного віку активно вдосконалюються навички усного мовлення. Інтенсивно розвивається внутрішнє мовлення, яке є важливим механізмом розумової діяльності. Через мовлення особистість може продемонструвати свій креативний потенціал, висловлювати та відстоювати свої думки, успішно взаємодіяти з партнерами, розв'язувати комунікативні задачі. Особливого значення набуває формування грамотності, передусім читання й письма, як форм символічної комунікації, яка здійснюється за допомоги уваги, пам'яті, сприйняття, асоціацій тощо. Ці форми комунікації взаємопов'язані, забезпечують зв'язок учнів із зовнішнім світом, формують їхній внутрішній світ [16, с. 207].

Вищесказане дає нам можливість виділити у структурі творчих здібностей такі показники комунікативного компоненту: уміння викладати та доводити свої думки; здатність працювати в команді; уміння організувати власну діяльність; уміння знаходити спільну мову з друзями, вчителями, незнайомими людьми; ефективно спілкуватися. Провідний критерій – частота та рівень ефективності прояву названих якостей у колективній навчально-творчій діяльності.

Отже, у структурі творчих здібностей молодших школярів ми виділяємо такі компоненти, як: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний, емоційно-вольовий та комунікативний. Усі вони тісно пов'язані один з одним. Їхній розвиток відбувається у визначеному темпі й залежить від можливостей учня на кожному етапі навчання. Тому перспективами подальшого дослідження є розроблення програми розвитку творчих здібностей учнів початкових класів з урахуванням визначених компонентів, їхніх критеріїв та показників.

Література

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 288 с.
2. Антипещ В. П. Развитие творческих способностей учащихся начальных классов как основы креативной личности / В. П. Антипещ, М. С. Артюх // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2015. – №125. – С. 279-282.
3. Гуманізація процесу навчання в школі: навчальний посібник / за ред. С. П. Бондаря. – 2-ге вид., доповн. – К. : Стислос, 2001. – 256 с.
4. Демченко І. І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : монографія / І. І. Демченко, М. О. Пічкур, Т. О. Близнюк. – К. : Оміда, 2009. – 218 с.
5. Загурська І. С. Развитие рефлексии как предумова развития самооценки творческих способностей // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки : збірник наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – Вип. 6 (30). – Ч.1. – С. 267 – 277.
6. Игнат'єв В. П. Формирование социально-психологической структуры познавательной личности учащихся / В. П. Игнат'єв, Л. Ф. Варламова // Образование и саморазвитие. – 2009. – № 2 (12). – С. 126-133.
7. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня / В. Клименко // Психолог. – 2002. – № 46-47
8. Концепція НУШ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Новий державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf
10. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік– К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с
11. Педагогика : Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : Соврем. слово, 2005. – 720 с.

12. Порох Л. Розвиток творчої особистості школяра як психолого- педагогічна проблема сучасності /Л. Порох // УМЛШ. – 2001. – №2. – С.42-44.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): прийнята 3 листопада 1993 р. N 896, зі змінами від 29.05.1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
14. Радієвська А.А. Структурні компоненти творчих здібностей учнів молодших класів ліцеїв мистецтв як наукова проблема / А. А. Радієвська // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи». – 2012. – Вип. 39. – С. 133-138.
15. Рогозіна В. Педагогические условия развития творческих способностей на уроке / В. Рогозіна // Воспитание школьников. – 2007. – №4. – С. 28-30.
16. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – 2-ге вид., доповн. – Київ : Академвидав, 2011. – 384 с.
17. Сильверсан А. В. Методика психодіагностики уровня творческой / А. В. Сильверсан, Н. С. Аболина // Экспериментальная психология в России : традиции и перспективы / [под ред. В. А. Барабанщикова]. – Москва : Ин-т психологии РАН, 2010. – 887 с.
18. Творчість та творчі здібності особистості у сучасній психології / Л.П. Мамчук, В.М. Ямницький // Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 3 – Рівне : РДГУ, 2014 – С.96-100
19. Чорней І. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі / І. Чорней // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 4 (80). – С. 163-165.

References

1. Andreev V. Y. Dyalektyka vospityaniya y samovospityaniya tvorcheskoi lychnosty: Osnovy pedahohyky tvorchestva / V. Y. Andreev. – Kazan : Yzd-vo Kazanskoho unyversyteta, 1988. – 288 s.
2. Antypets V. P. Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv pochatkovykh klasiv yak osnovy kreatyvnoi osobystosti / V. P. Antypets, M. S. Artiukh // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. T. H. Shevchenka. – 2015. – №125. – S. 279-282.
3. Humanizatsiia protsesunavchannia v shkoli: navchalnyi posibnyk / za red. S. P. Bondaria. – 2-he vyd., dopovn. – K. : Styslos, 2001. – 256 s.
4. Demchenko I. I. Tvorchyi rozvytok uchniv pochatkovoї shkoly zasobamy obrazotvorchoho mystetstva : monohrafiia / I.I. Demchenko, M. O. Pichkur, T. O. Blyzniuk. – K. : Omida, 2009. – 218 s.
5. Zahurska I. S. Rozvytok refleksii yak peredumova rozvytku samoostinky tvorchykh zdibnostei // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats. – K. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2005. – Vyp. 6 (30). – Ch.1. – S. 267 – 277.
6. Yhnatev V. P. Formyrovanye sotsyalno-psykholohycheskoi struktury poznatelnoi lychnosty uchashchykhsia / V.P.Yhnatev, L. F. Varlamova // Obrazovanye y samorazvytye. – 2009. – № 2 (12). – S. 126-133.
7. Klymenko V. Psykholohichna pidtrymka tvorchosti uchnia / V. Klymenko // Psykholoh. – 2002. – № 46-47
8. Kontsepsiia NUSh [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Novyi derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu :http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf
10. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / pid zah. red. N. M. Bibik– K. : TOV «Vydavnychi dim «Pleiady», 2017. – 206 s.
11. Pedahohyka : Bolshaia sovremennaia entsyklopedyia / sost. E. S. Rapatsevych. – Mn. : Sovrem. slovo, 2005. – 720 s.
12. Porokh L. Rozvytok tvorchoї osobystosti shkoliara yak psykholoho- pedahohichna problema suchasnosti /L. Porokh // UMLSh. – 2001. – №2. – S.42-44.
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu «Osvita» («Ukraina XXI stolittia»)» : pryiniata 3 lystopada 1993 r. N 896, zi zminamy vid 29.05.1996 r. [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
14. Radievska A.A. Strukturni komponenty tvorchykh zdibnostei uchniv molodshykh klasiv litseiv mystetstv yak naukova problema / A. A. Radievska // Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. «Zasoby navchalnoi ta nauково-doslidnoi roboty». – 2012. – Vyp. 39. – S. 133-138.
15. Rohozyna V. Pedahohycheskye uslovyia razvytyia tvorcheskykh sposobnostei na uroke / V. Rohozyna // Vospityanye shkolnykov. – 2007. – №4. – S. 28-30.
16. Savchyn M. V. Vikova psykholohiia : navch. posib. / M. V. Savchyn, L. P. Vasylenko. – 2-he vyd., dopovn. – Kyiv : Akademydav, 2011. – 384 s.
17. Sylversan A. V. Metodyka psykholohychnyky urovnia tvorcheskosti / A. V. Sylversan, N. S. Abolyna // Eksperymentalnaia psykholohiia v Rossyy : tradytsyy y perspektyvy / [pod red. V. A. Barabanshchykova]. – Moskva : Yn-t psykholohyy RAN, 2010. – 887 s.
18. Tvorchist ta tvorchi zdibnosti osobystosti u suchasniі psykholohii / L.P. Mamchuk, V.M. Yamnytskyi // Psykholohiia: realnist i perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. – Vypusk 3 – Rivne : RDHU, 2014 – S.96-100
19. Chornei I. Psykholohichni aspekty rozvytku motyvatsii molodshoho shkoliara u navchalnomu protsesi / I. Chornei // Nova pedahohichna dumka. – 2014. – № 4 (80). – S. 163-165.

НАШІ АВТОРИ

Барановська Ірина Георгіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Біліченко Олександр Віталійович – здобувач кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, викладач Вінницького медичного коледжу.

Боровик Людмила Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін Національної академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Галузяк Василь Михайлович – кандидат психологічних наук, доцент, професор педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Гриців Віталія Богданівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Львівського науково-навчального інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

Губіна Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Дакалюк Ольга Олександрівна – викладач кафедри української та іноземних мов Вінницького національного аграрного університету.

Долинний Юрій Олексійович – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки і методики технологічної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка.

Єфіменко Ірина Володимирівна – старший викладач Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Земка Оксана Валеріївна – аспірантка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Зінченко Ліна Володимирівна – аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Каплінський Василь Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Киричук Анжела Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри права Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Кисіль Наталія Романівна – аспірант Інституту вищої освіти НАПН України.

Колеснік Катерина Анатоліївна – асистент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Костенко Наталія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна».

Лазаренко Наталія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Левчук Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вищої математики Вінницького національного аграрного університету.

Лилик Владислав Вікторович – студент магістратури спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Литвак Олена Василівна – студентка освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст спеціальності «Психологія», КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», вчитель початкових класів СЗШ І-І ст. с. Заболотне Вінницької області Крижопільського р-ну.

Лі Аньань – аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.

Лук'янчук Мар'яна Василівна – аспірантка Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мартинюк Оксана Вікторівна – завідувач сектором науково-аналітичної роботи з видання навчальної літератури відділу науково-методичного забезпечення видання навчальної літератури, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ.

Можаровська Олена Едуарівна – кандидат педагогічних наук, викладач іноземних мов Вінницького технічного коледжу.

Мозгальова Наталія Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.